

**МУЗЕЙНИЦЬКИЙ ВЕКТОР У НАУКОВІЙ ТА АДМІНІСТРАТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
ЛАЗАРЯ МОЙСЕЙОВИЧА СЛАВІНА***Дар'я ЧЕРКАСЬКА**Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, 04053, м. Київ, Україна
e-mail: dcherkasskaya@gmail.com*

У діяльності фахового археолога питання збереження археологічної спадщини є рівноцінним з дослідженням об'єкту. Це пов'язано в першу чергу зі специфікою вивчення археологічної пам'ятки: в ході розкопок археологи частково або повністю руйнують археологічний об'єкт і важливою є точна фіксація всіх етапів досліджень. Після проведення археологічного дослідження нерухому частину об'єкта (архітектурні конструкції, рештки фундаментів і т.ін.) консервують та/або музеєфікують, а рухомі об'єкти передають до Музейного фонду.

З 1935 р. Л. Славін виконував обов'язки помічника начальника Ольвійської експедиції, а з 1936 р. безпосередньо керував дослідженнями Ольвії та її хори. У середині 1938 р. вчений був направлений з Ленінградської державної академії історії матеріальної культури до Києва на посаду заступника директора Інституту археології АН УРСР. Як керівник Ольвійської експедиції Л. Славін з кінця 1930-х рр., слідуючи прикладу свого вчителя Б.В. Фармаковського, активно залучав до участі в дослідженні Ольвійського полісу представників різних музеїв.

Після завершення Другої світової війни перед Л. Славіним, як директором ІА, та його колегами постало два основних завдання:

- реєвакація музейних цінностей;
- відновлення музейної експозиції.

Найважливішим аспектом музейницької діяльності в роботі Л. Славіна стало створення музеєзнавчого напрямку підготовки на створений вченим в 1944 році кафедрі археології при Київському державному університеті імені Тараса Шевченка. З моменту створення кафедра була орієнтована не тільки на випуск археологів-дослідників, але й готувала музейних фахівців. Проте офіційно як спеціальність "музеєзнавство" було запропоновано Управлінням з справ вищої школи в 1947/48 навчальному році.

Наукова та науково-організаційна діяльність Л. Славіна була тісно пов'язана з музейництвом. Науковець використовував свої знання та досвід в організації музейних експозицій (виставка на кафедрі археології КДУ імені Тараса Шевченка та музей в Ольвійському заповіднику), та як науковий консультант.

Ключові слова: Лазар Славін, музейна справа, кафедра археології та музеєзнавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка, вища освіта в УРСР, музейна археологія.

У діяльності фахового археолога питання збереження археологічної спадщини є рівноцінним із дослідженням об'єкту. Це пов'язано насамперед зі специфікою вивчення археологічної пам'ятки: в ході розкопок археологи частково або повністю руйнують археологічний об'єкт і важливою є точна фіксація всіх етапів досліджень. Після проведення археологічного дослідження нерухому частину об'єкта (архітектурні конструкції, рештки фундаментів і т.ін.) консервують та/або музеєфікують, а рухомі об'єкти передають до Музейного фонду.

У сучасній історіографії представлено цілу низку праць, присвячених різним аспектам вивчення музейної справи, зокрема музейній археології. Це і низка загальних студій з охорони культурної та археологічної спадщини [Акуленко, 1991; Кепін, 2015], так і дослідження, присвячені історії різних інституцій (музеїв, експедицій і т. д.) та вивчення доробку археологів та музейників [Яненко, 2012; 2013; Костенко, 2016].

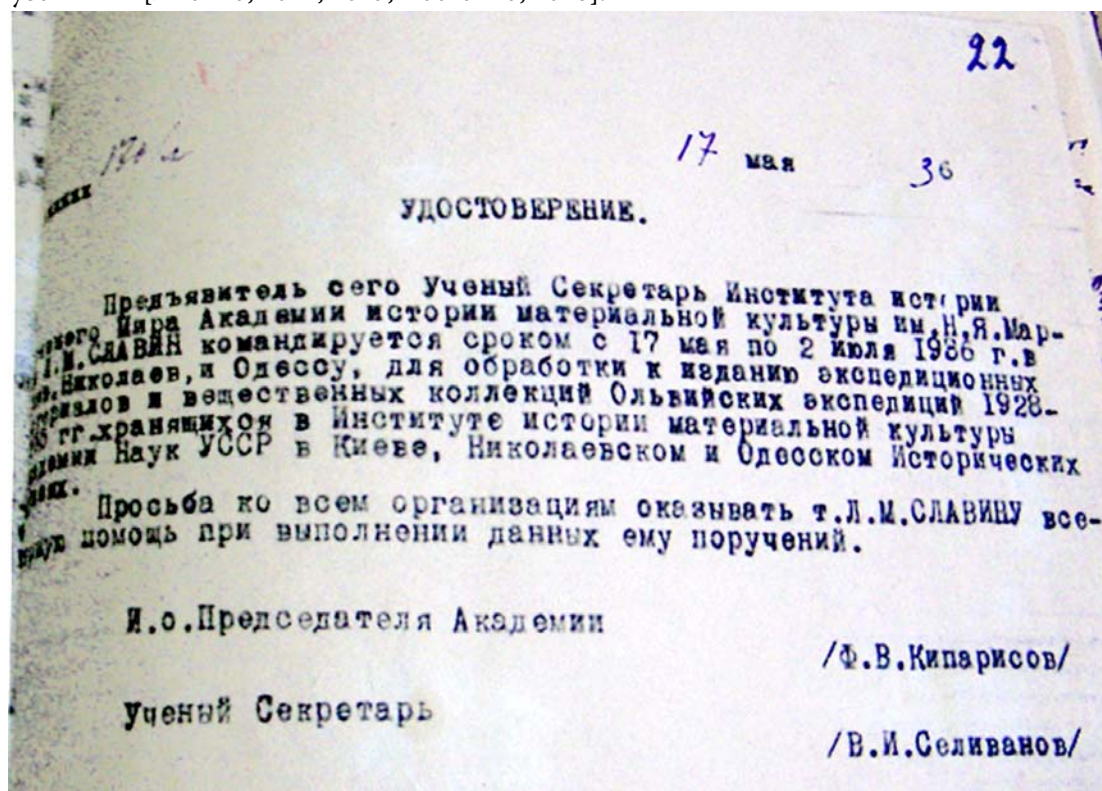

Рис. 1. Посвідчення Лазаря Славина для роботи з музейними колекціями в Києві, Миколаєві та Одесі. 1936 р. (НА ІІМК РАН, ф. 35, оп. 5, спр. 282)

Fig. 1. Lazarus Slavin's certificate for work with museum collections in Kyiv, Mykolaiv and Odesa. 1936

Л. Славін, який був не тільки відомим дослідником античних пам'яток, але й фундатором кафедри археології та музеєзнавства при Київському державному університеті імені Тараса Шевченка, виховав не одне покоління не тільки археологів, але й спеціалістів музейної справи. Крім того, як багаторічний начальник Ольвійської експедиції і керівник Ольвійського заповідника, він на практиці опікувався музеєм.

Як керівник Ольвійської експедиції Л. Славін з кінця 1930-х рр., наслідуючи приклад свого вчителя Б. Фармаковського, активно залучав до участі в дослідженні Ольвійського полісу представників різних музеїв (рис. 1). Також це була частина політики Л. Славина з укріплення міжрегіональних зв'язків та переймання досвіду в період, коли він займав посаду заступника директора (1939, 1945–1950) та директора Інституту археології АН УРСР (1940–1941, 1944–1945). Згідно з його звітом за 1944 р. [ЦДАГО України, ф. 1, оп. 70, спр. 147, арк. 18 зв.] у період з 1938 по 1941 р. на території УРСР Інститутом археології АН УРСР проводилося близько 30 експедицій. Крім співробітників Інституту археології, участь в них брали працівники низки краєзнавчих та історичних музеїв Києва, Одеси, Нікополя, Чернігова, Коростеня, Умані. Така практика не була винаходом Л. Славина, але враховуючи, що в кінці 1930-х рр. українська наука втратила багатьох обдарованих працівників, які були репресовані, то посилення зв'язків з регіональними музеями давало можливість хоча б частково перекрити катастрофічну нестачу кадрів та не переривати археологічні дослідження в УРСР. Ще один важливий аспект, на який

варто звернути увагу, – це участь в дослідженнях археологічних пам'яток УРСР представників наукових інституцій з Москви і Ленінграда. Певно залучення, а часто верховенство вчених з цих центрів у веденні археологічних досліджень стало основним інструментом в поєднанні трьох найбільших археологічних осередків на місцях: Москви, Ленінграду та Києва, – та об'єднання їх у спільному баченні вивчення матеріальної культури – історичному матеріалізмі відповідно до марксистсько-ленінсько-сталінської концепції історії.

Рис. 2. У фондах Одеського археологічного музею (НА ІА НАНУ, ф. 17, спр. 146)

Fig. 2. In Odesa Archaeological Museum stocks

У середині 1938 р. Л. Славина направили з Ленінградської державної академії історії матеріальної культури до Києва на посаду заступника директора Інституту археології АН УРСР. Спочатку це переведення мало бути на один рік [НА ПМК РАН, ф. 35, оп. 5, спр. 282, арк. 35], але так сталося, що вчений залишився працювати в Інституті археології АН УРСР до своєї смерті 30 листопада 1971 р. Запрошення на керівну посаду Інституту археології вченого з Ленінграду відповідало важливій задачі, яка вписувалась в ідеологічні засади марксистсько-ленінсько-сталінської ідеології, – об'єднати на спільних науково-методично-ідеологічних засадах основні наукові археологічні центри ще з часів Російської імперії: Москви, Ленінграда (Санкт-Петербургу) та Києва. Основою такого об'єднання стала відмова від “буржуазного речознавства”, тобто від дослідження конкретного об'єкта, відірваного від загального контексту пам'ятки або групи пам'яток, націленого на пошук предметів, до вивчення самої пам'ятки для подальшої реконструкції того суспільства, яке залишило її. Такий підхід цілком вписувався в марксистську парадигму тогочасної науки. Важливим стало здобуття усього комплексу матеріалів з досліджуваної пам'ятки. Усе це цілком узгоджувалася з тими методологічними засадами, які були закладені Б. Фармаковським для вивчення античних пам'яток, що використовували в роботі і його учні, одним з яких і був Л. Славін.

Рис. 3. Сигнальна станція під час відновлювальних робіт. Орієнтовно 1947 р. (НА ІА НАНУ, ф. 17, спр. 146)
Fig. 3. The Signal station under reconstruction. Approximately 1947

поза участі Л. Славіна. Крім того, важливим фактором було те, що за офіційними даними (на 1946 р.) в музеях УРСР на зберіганні було близько 1 млн. експонатів, 40 % – предмети, що склали археологічну групу, 20 % – нумізматичні предмети [ЦДАГО України, ф. 1, оп. 70, спр. 594, арк. 8].

Яскравим прикладом стану музеїв після звільнення території УРСР може слугувати Державний республіканський історичний музей (тепер Національний музей історії України). Згідно з доповідною запискою про його стан на 1945 р. [ЦДАГО України, ф. 1, оп. 70, спр. 410, арк. 98], музей мав у своїх колекціях унікальні експонати (особливо у відділі “Київська Русь”), історія його колекцій сягала ще дореволюційних часів. Археологічна колекція була однією з найкращих в СРСР¹. Основою ж експозиції, присвяченої античним містам Північного Причорномор’я, були артефакти, передані з розкопок Ольвії, які очолював сам Л. Славін. Протягом 1939–1948 рр. до колекції музею передано 1600 одиниць зберігання з Ольвійської експедиції [Хомчик, 1996, с. 41]. Відповідно до доповідної записки збитки Музею становили понад 220 млн. руб.; фонди історичних відділів були відсутні, єдине, що було збережено з колекцій – частина археологічних експонатів та частина золотих речей. Ці експонати були евакуйовані 1941 р. до Уфи, а згодом повернулися до Києва [ЦДАГО України, ф. 1, оп. 70, спр. 410, арк. 98]. Ймовірно, що долею цих експонатів опікувався Л. Славін, що зумовило їхнє швидке повернення до Києва.

Як керівник Ольвійської експедиції і директор Ольвійського заповідника Л. Славін за першої можливості почав відновлення досліджень пам’ятки. У 1946 р., коли археологи почали перший повоєнний сезон, основним завданням стала оцінка масштабів руйнування та відновлення науково-дослідної роботи. Музей заповідника розграбовано та частково вивезено нацистами [НА ІА НАНУ, ф. Адміністративні матеріали, спр. 47, арк. 4–6]. Будівля Сигнальної станції, де знаходився музей, сильно постраждала під час бойових дій (рис. 3–4). Але вже 1950 р. експозиція була повністю відновлена і відвіданням музею завершувалися всі екскурсії Ольвійським заповідником [НА ІА НАНУ, ф. 17, спр. 147, арк. 1–8]. Цей факт є надзвичайно

¹ Ця теза викликає певний скептицизм. По-перше, таке формулювання було традиційне під час опису будь-якого великого музею, а, по-друге, на жаль, Державний історичний республіканський музей був створений на основі колекцій інших музеїв, а загальновідомо, що починаючи ще з дореволюційних часів, зберігши цю традицію у 1920–30-х рр. всі найцікавіші експонати направляли для вивчення та зберігання в музеї Москви чи Ленінграду.

важливим для розуміння того, яке значення Л. Славін надавав Ольвійському заповіднику та його музею. В цей період вчений крім дослідницької та викладацької діяльності ще й обіймав досить високі адміністративні посади – директор, а потім заступник директора ІА АН УРСР. Але власним прикладом, опікуючись і переймаючись справами власної експедиції, якою він керував з 1936 р., він показував важливість швидкого відновлення тих втрат, яких завдала війна культурній спадщині країни.

Рис. 4. План приміщення біля Сигнальної станції. 1947 р. (НА ІА НАНУ, ф. 17, спр. 146)
Fig. 4. Plan of the building Signal stations. 1947

погляди була звільнена або арештована [Крушельницька, 2014, с. 12]. Кафедра археології Львівського університету була приєднана до кафедри історії стародавнього світу. Постраждали і музеї заходу України. Крім тих збитків, що завдала війна колекціям, приміщенням, кадровому складові, великою проблемою для радянської ідеологічної машини стала невідповідність побудови експозиції загальноприйнятій марксистсько-ленінсько-сталінській концепції трактування історії. Насамперед, особливої уваги заслуговували відділи з історії давніх слов'ян, Київської Русі, присвячені козацтву та сучасній історії.

В цей час до музеїв заходу України з перевітками приїжджають представники музеїв з центру та сходу України. Наприклад, 1946 р. з такою перевіркою Львівський республіканський історичний музей, Дрогобицький обласний історико-краєзнавчий та Самбірський історико-етнографічний музеї відвідав директор Харківського історико-краєзнавчого музею С. Сегада. У свої доповідній записці він наголошував: "Місцеві (у Львові на 95 %, а в Дрогобичі та Самборі на 100 %), виховані на основі буржуазної націоналістичної ідеології, кадри музеїв створили з історії Київської Русі та історії України яскраві, художньо оформлені і експонатами колишніх польських музеїв експозиції – стовідсотково – за концепцією «школи М. Грушевського»" [ЦДАГО України, ф. 1, оп. 70, спр. 410, арк. 101].

Перші повоєнні роки (1945–1947) характеризувались в історичній науці не тільки поновленням досліджень, відновленням кадрового складу, матеріально-технічної бази, але й потужним процесом боротьби з історичною школою М. Грушевського та з "українським буржуазним націоналізмом" в цілому. Крім істориків та археологів під прицілом опинилися і співробітники музеїв. Цей процес почався з перевірок музеїв на заході України, оскільки, на думку представників владної ідеології, передусім Львів був тим центром, тієї колыскою історичної школи М. Грушевського, де продовжували жити і працювати його учні. Офіційно таку прискіпливу увагу до наукових кіл Львова пояснювали тим, що вчені цього міста якщо не відкрито підтримували нацистів, то принаймні співчували їм [ЦДАГО України, ф. 1, оп. 70, спр. 394, арк. 4–5]. Ретельні перевірки пройшов Львівський відділ Інституту археології АН УРСР (створений за часів перебування Л. Славіна на посаді директора ІА АН УРСР) і тільки через якісну та результативну роботу не був ліквідований у 1947 р. Але частина його співробітників за політичні

Водночас Л. Славіна, як члена авторського колективу низку видань Інституту історії з історії України (в тому числі), гостро розкритикували в ЦК КП(б)У за підтримку історичної концепції М. Грушевського (передусім за невідтримку тези про спільне походження трьох братніх народів – російського, українського та білоруського).

Одним з результатів цієї широкомасштабної кампанії стало передання скарбів західноукраїнських архівів та музеїв до Польщі (насамперед, це твори польських митців, письменників і т.ін., але й частково до колекцій польських музеїв передано й археологічні артефакти). Для того, щоб заповнити “білі плями” в музеях та підігнати експозицію до “ідеологічно вірного” трактування історії музеями центру та сходу України довело передати свої колекції до фондів західноукраїнських музеїв з тих напрямів, експонатів яких в цих музеїв не було (наприклад, з історії ранніх слов’ян або античності).

Подібних перевірок зазнали не тільки музеї заходу України. У 1946–1947 рр. інструктор Управління пропаганди та агітації ЦК КП(б)У Мараханов відвідав з інспекцією Одеський історико-археологічний (рис. 2), Миколаївський та Херсонський історико-краєзнавчі музеї [ЦДАГО України, ф. 1, оп. 70, спр. 594, арк. 8]. Інспекція саме цих музеїв цікава у контексті вивчення діяльності Л. Славіна тим, що, по-перше, співробітники всіх цих музеїв брали участь у дослідженнях Ольвійського полісу під керівництвом Лазаря Мойсейовича, а по-друге, в колекціях цих музеїв зберігались експонати з Ольвії. Відповідно до результатів цієї перевірки *“большая часть экспозиции посвящена показу экономики, культуре и идеологии древнегреческих колоний Причерноморья. При чем экспозиция построена так, что роль случайных колонизаторов идеализируется, а культура исходного населения того периода (скифов) прималается”* [ЦДАГО України, ф. 1, оп. 70, спр. 594, арк. 8]. Важко зрозуміти, що саме мав на увазі т. Мараханов, але скоріш за все обурила його побудова експозиції, що підтверджує тезу, висловлену Л. Славіним у “Нарисі історії України”: *“Рабовласницькі грецькі міста-держави, які були сусідами скіфів (зокрема, Ольвія), зробили сильний вплив на весь устрій скіфського суспільства, посиливши процес утворення класів”* [Нарис..., 1942, с. 24]. Це твердження суперечило популярній в той час науковій теорії – марризму, згідно з якою, архаїчна грецька культура стала результатом заснування скіфських міст з подальшою їхньою елінізацією [Вахонеев, 2011, с. 7].

Результат інспекції був досить категоричний: у побудові експозиції не враховано марксистсько-ленінську ідеологію, неправильний напрям науково-дослідної роботи. Водночас про рівень обізнаності та кваліфікації перевіряючого свідчить його зауваження до директора Херсонського музею т. Сафронова з приводу того, що той виділив 1947 р. на проведення археологічних досліджень 15 000 рублів, а в результаті отримав лише *“ящик останков (черепков) греческой керамики, которой музей и без того имеет много”* [ЦДАГО України, ф. 1, оп. 70, спр. 594, арк. 8]. Очевидно, що під час підготовки експозиції співробітники звертались хоча б за консультацією до Л. Славіна, який був знаним фахівцем з античної археології, але підсумки інспекції партійного функціонера, який, судячи з його висновків, абсолютно не орієнтувався в археологічній науці, а сліпо наслідував постулати марксистсько-ленінської ідеології, засвідчують повний контроль політики над наукою.

Наступного, 1948 р. з подібною перевіркою до Херсонського історико-археологічного музею поїхав вже сам Л. Славін. Ця поїздка відбулась за ініціативи Музейного управління Комітету у справах культурно-просвітницьких закладів при Раді Міністрів УРСР. У музеї працювала колега Л. Славіна, з якою вони були знайомі по Ольвійській експедиції, І. Фабріціус. Л. Славін у своїй доповідній записці підкреслив значення Херсонського музею та його багатих колекцій [НА ІА НАНУ, ф. 17, спр. 13, арк. 22]. Проте також він зазначав, що колекції музею були пограбовані нацистськими окупантами, а також їх *“запроданцями: Швелевім, Куриннім и др.”*². Порухивши питання відновлення Херсонського музею, Л. Славін

² Не зважаючи на однозначне трактування радянською історіографією подібних епізодів часів Другої світової війни, на сьогоднішній день, враховуючи ситуацію, такі дії вчених фактично рятували музейні архіви та колекції від

запропонував підключити до цього партійні органи, а також Київський і Одеський історичні музеї, Ольвійський заповідник та Інститут археології АН УРСР. Фактично це означало, що ці інституції мали поділитися частинами своїх колекцій для відновлення фондів Херсонського музею. Л. Славін у своїй доповідній записці ще й прописав рекомендації для майбутньої реорганізованої експозиції музею, зазначивши з яких інституцій могли б надійти експонати, яких не вистачає з конкретної тематики.

Напевно найважливішим аспектом музейницької діяльності в роботі Л. Славіна стало започаткування музеєзнавчого напрямку підготовки на створеній вченим 1944 р. кафедрі археології при Київському державному університеті імені Тараса Шевченка. З моменту створення кафедра була орієнтована не тільки на випуск археологів-дослідників, але й готувала музейних фахівців. Проте офіційно як спеціальність “музеєзнавство” запропоновано Управлінням з справ вищої школи в 1947/48 навчальному році [ЦДАГО України, ф. 1, оп. 70, спр. 1082, арк. 130]. Ця пропозиція стосувалась не тільки Київського, а й Львівського і Харківського університетів. Процес реорганізації – від цієї пропозиції до остаточного перетворення кафедри археології на кафедру археології та музеєзнавства – тривав до початку 1953 р. [Самойленко, 2007, с. 44]. Напрямом музеєзнавства опікувалась учениця Л. Славіна Галина Георгіївна Мезенцева. Але варто зазначити, що і сам Л. Славін активно розвивав цей напрям і виступав ініціатором багатьох починань, в тому числі застосовуючи власні контакти та знайомства, організовував практики, екскурсії та зустрічі з музейними фахівцями. Протягом цього періоду керівництвом та викладачами кафедри створено базу для проходження музейної практики в музеях Києва (Київський історичний музей, заповідник “Софія Київська”, музей В. І. Леніна, Музей російського мистецтва і т.д. [Особова справа..., арк. 56]). А враховуючи специфіку вивчення археології при кафедрі з моменту заснування, силами Л. Славіна та його студентів, не зважаючи на перешкоди (відсутність приміщень, фінансування) постійно піднімалося питання створення навчального археологічного музею. В перші роки існування кафедри це була тимчасова виставка в історичному кабінеті [Держархів м. Київ, ф. Р-1246, оп. 13, спр. 365, арк. 12]. Поступово виставка перетворилась на кафедральний музей, для оформлення експозиції якого залучали не тільки студентів кафедри, але й її випускників, які вже були фахівцями з музейної справи і мали практичний досвід (наприклад, Т. Мовшу, яка в той час працювала в Державному історичному музеї). Основою експозиції стали археологічні знахідки, які були отримані в результаті роботи експедицій, в яких проходили безпосередню польову практику студенти кафедри.

Важливо згадати також низку праць вченого, де піднімалась тема музейної справи: “Археологічні пам'ятки, їх вивчення і охорона” (1950), “Нариси музейної справи” (у співавторстві з М. Бондарем і Г. Мезенцевою; 1959), “Археологічний гурток у школі” (1959), “Археологічне вивчення рідного краю” (1960). У цих роботах Л. Славін зокрема вказував на основні принципи організації музейної експозиції, правила шифрування та інвентаризації археологічних об'єкт, умови їхнього зберігання тощо.

Отже, у своїй науковій і педагогічній діяльності Лазар Мойсейович Славін завжди важливе місце приділяв музейній справі та проблемі охорони і збереження археологічної спадщини. Важливо підкреслити, що Л. Славіну доводилося, з одного боку, підкорятися вимогам влади, а з іншого, – залишатися об'єктивним і відстоювати свої наукові погляди. Хоча Л. Славіна і не можна називати фахівцем з музейної справи, але протягом життя він тісно був пов'язаний з музейними колекціями та з людьми, що ними опікувалися.

знищення та розграбування. Але ціною цього порятунку стало розкидання речей з однієї колекції по різним музеям, втрата супровідної документації, псування експонатів під час транспортування або зберігання в невідповідних умовах. Долі музейних колекцій у воєнні та повоєнні роки активно досліджують, але в цій царині все ще є чимало “білих плям”.

ЛІТЕРАТУРА

- НА ПМК РАН³. Ф. 35. – Оп. 5. – Спр. 282. – 35 арк.
- Особова справа Л.М. Славина (1944–1970 рр.) // Архів Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 67 арк.
- Держархів м. Києва. Ф. Р-1246. – Оп. 13. – Спр. 365. – 12 арк.
- НА ІА НАНУ Ф. 17. – Спр. 13. – 35 арк.
- НА ІА НАНУ. Ф. 17. – Спр. 147. – 161 арк.
- НА ІА НАНУ. Ф. “Адміністративні матеріали 1946/47”. – Спр. 47. – 16 арк.
- ЦДАГО України. Ф. 1. – Оп. 70. – Спр. 147. – 40 арк.
- ЦДАГО України. Ф. 1. – Оп. 70. – Спр. 394. – 5 арк.
- ЦДАГО України. Ф. 1. – Оп. 70. – Спр. 410. – 127 арк.
- ЦДАГО України. Ф. 1. – Оп. 70. – Спр. 594. – 32 арк.
- ЦДАГО України. Ф. 1. – Оп. 70. – Спр. 1082. – 130 арк.
- Акуленко В.І. (1991). Охорона пам’яток культури в Україні (1917–1990). – К.: Вища школа. – 274 с.
- Бондар М.М., Мезенцева Г.Г., Славін Л.М. (1959). Нариси музейної справи. – К.: Наук. думка. – 190 с.
- Вахонєєв В. (2011). Історіографія грецької колонізації Боспору Кіммерійського 1930–1950-х рр.: марризм і “Емпоріальна” теорія // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Історія. – К. – Вип. 104. – С. 7–11.
- Кепін Д.В., Титова О.М. (2015). Охорона палеоприродної та археологічної спадщини. – К. – 151 с.
- Костенко А.В. (2016). Вчитель, археолог, музейник: пунктир життя Георгія Петровича Крисіна // Людське співтовариство: актуальні питання наукових досліджень. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 19–20 лютого 2016 р.). – Дніпропетровськ. – С. 12–16.
- Крушельницька Л.І. (2014). Замість заспіву // МДАПВ. – Вип. 18. – С. 11–14.
- Нарис історії України / Ред. К. Гуслистий, Л. Славін, Ф. Ястребов. – Уфа, 1942. – 212 с.
- Самойленко Л.Г. (2007). Педагогічна діяльність професора Л.М. Славина // Археологія. – № 1. – С. 40–50.
- Славін Л.М. (1960). Археологічне вивчення рідного краю. – К. – 72 с.
- Славін Л.М. (1959). Археологічний гурток у школі. – К. – 43 с.
- Славін Л.М. (1950). Археологічні пам’ятки, їх вивчення і охорона. – К. – 35 с.
- Станиціна Г.О. (2007). Особистість Л.М. Славина за матеріалами Наукового архіву ІА НАН України // Археологія. – № 1. – С. 21–30.
- Хомчик М.А. (1996). Вклад Л.М. Славина в формування ольвійської колекції Національного музею історії України // Мир Ольви. К 90-літтю проф. Л.М. Славина. – К. – С. 41–42.
- Яненко А.С. (2012). Комбінат Чорноморських археологічних експедицій Народного комісаріату освіти УСРР (30-ті рр. ХХ ст.) // Аркасівські читання: матеріали II Міжнародної конференції (27–28 квітня 2012 р.). – Миколаїв. – С. 96–98.
- Яненко А.С. (2013). Музеї Західної України і перспективи археологічних досліджень регіону в 1945–1946 рр. (за матеріалами архіву М. Рудинського) // МДАПВ. – Вип. 17. – С. 295–300.

REFERENCES

- Institut istorii materialnoi kultury Rosiiskoi akademii nauk.* F. 35. Op. 5. Spr. 282. 35 ark. (in Ukrainian).
- Osobova sprava L.M. Slavina (1944–1970 rr.). Arkhiv Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka.* 67 ark. (in Ukrainian).
- Derzharkhiv m. Kyieva.* F. R 1246. Op. 13. – Spr. 365. – 12 ark. (in Ukrainian).
- Naukovyi arkhiv Instytutu arkheolohii Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy.* F. 17. Spr. 13. 35 ark. (in Ukrainian).
- Naukovyi arkhiv Instytutu arkheolohii Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy.* F. 17. Spr. 147. 161 ark. (in Ukrainian).

³ Автор висловлює щирю подяку за сприяння в роботі з документами з цього архіву Любові Григорівні Самойленко.

- Naukovyi arkhiv Instytutu arkheolohii Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy*. F. "Administratyvni materialy 1946/47". Cpr. 47. 16 ark. (in Ukrainian).
- Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh ob'iednan Ukrainy*. F. 1. Op. 70. Spr. 147. 40 ark. (in Ukrainian).
- Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh ob'iednan Ukrainy*. F. 1. Op. 70. Spr. 394. 5 ark. (in Ukrainian).
- Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh ob'iednan Ukrainy*. F. 1. Op. 70. Spr. 410. 127 ark. (in Ukrainian).
- Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh ob'iednan Ukrainy*. F. 1. Op. 70. Spr. 594. 32 ark. (in Ukrainian).
- Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh ob'iednan Ukrainy*. F. 1. Op. 70. Spr. 1082. 130 ark. (in Ukrainian).
- Akulenko, V.I. (1991). *Okhorona pam'iatok kultury v Ukraini (1917–1990)*. Kyiv: Vyshcha shkola, 274 pp. (in Ukrainian).
- Bondar, M.M., Mezentseva, & H.H., Slavin, L.M. (1959). *Narysy muzeinoi spravy*. Kyiv: Nauk. Dumka, 190 pp. (in Ukrainian).
- Vakhonieiev, V. (2011). Istoriohrafii hretskoi kolonizatsii Bosporu Kimmeriiskoho 1930–1950 rr.: marryzm i "Emporialna" teoriia. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. Tarasa Shevchenka. Istoriiia*, 104. Kyiv, 7–11 (in Ukrainian).
- Huslysty, K., Slavin, L., & Yastrebov, F. (Eds). (1942). *Narys istorii Ukrainy*. Ufa, 212 pp. (in Ukrainian).
- Kepin, D.V., & Tytova, O.M. (2015). *Okhorona paleopryrodnoi ta arkheolohichnoi spadshchyny*. Kyiv, 151 pp. (in Ukrainian).
- Kostenko, A.V. (2016). Vchytel, arkheoloh, muzeinyk: punktyr zhyttia Heorhiia Petrovycha Krysina. *Liudske spivtovarystvo: aktualni pytannia naukovykh doslidzhen. Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Dnipropetrovsk, 19–20 liutoho 2016 roku)*. Dnipropetrovsk, 12–16 (in Ukrainian).
- Krushelnytska, L.I. (2014). Zamist zaspivu. *Materials and studies on archeology of Sub-Carpathian and Volhynian area*, 18, 11–14 (in Ukrainian).
- Samoilenko, L.H. (2007). Pedahohichna diialnist profesora L.M. Slavina. *Arkheolohiia*, 1, 40–50 (in Ukrainian).
- Slavin, L.M. (1960). *Arkheolohichne vyvchennia ridnoho kraiu*. Kyiv, 72 pp. (in Ukrainian).
- Slavin, L.M. (1959). *Arkheolohichnyi hurtok u shkoli*. Kyiv, 43 pp. (in Ukrainian).
- Slavin, L.M. (1950). *Arkheolohichni pam'iatky, yikh vyvchennia i okhorona*. Kyiv, 35 pp. (in Ukrainian).
- Stanitsyna, H.O. (2007). Osobystist L.M. Slavina za materialamy Naukovoho arkhivu IA NAN Ukrainy. *Arkheolohiia*, 1, 21–30 (in Ukrainian).
- Homchik, M.A. (1996). Vklad L.M. Slavina v formirovanie ol'vijskoj kolekcii Nacional'nogo muzeja istorii Ukrainy. *Mir Ol'vii. K 90-letiju prof. L.M. Slavina*. Kyiv, 41–42 (in Russian).
- Yanenko, A.S. (2012). Kombinat Chornomorskykh arkheolohichnykh ekspedytsii Narodnoho komisariatu osvity USRR (30 ti rr. XX st.). *Arkasivski chytannia: materialy II Mizhnarodnoi konferentsii (27–28 kvitnia 2012 r.)*. Mykolaiv, 96–98 (in Ukrainian).
- Yanenko, A.S. (2013). Muzei Zakhidnoi Ukrainy i perspektyvy arkheolohichnykh doslidzhen rehonu v 1945–1946 rr. (za materialamy arkhivu M. Rudynskoho). *Materials and studies on archeology of Sub-Carpathian and Volhynian area*, 17, 295–300 (in Ukrainian).

Стаття: надійшла до редакції 14.10.2016
прийнята до друку 20.10.2016

MUSEUM VECTOR IN THE SCIENTIFIC AND ADMINISTRATIVE ACTIVITIES OF LAZARUS SLAVIN

Darja CHERKASKA

*Borys Grinchenko Kyiv University,
Bulvarno-Kudriavaka Str., 18/2, 04053, Kyiv, Ukraine, e-mail: dcherkasskaya@gmail.com*

This article examines scientific and science-organizational activity of Lazarus Slavin in the context of development of museum science and his role as one of the founders of “museum science” as a specialization in the curriculum of higher education institutions of Soviet Ukraine.

Since 1935 L. Slavin held the responsibility of assistant chief of Olbian expedition and since 1936 he was in charge of research of Olbia and its khora (χώρα). In the middle of 1938 the scientist was sent from Leningrad’s State Academy of Material Culture to Kiev to serve as assistant director of Archeology Institute at the Academy of Sciences of Ukrainian SSR. The activities of a professional archaeologist the topic of preservation of archaeological heritage is just as important as the research of a found object. It mostly has to do with the specifics of how an archaeological monument is studied; during the excavation process archaeologists frequently destroy the object, either partially or fully, and it is very important to document all phases of research process. Upon completion of archaeological research the immobile part of the object (architectural details, remains of a foundation, etc.) gets conserved and/or “musee-fied” and movable objects get handed over to the Museum Fund.

As a leader of Olbian expedition L. Slavin since late 1930’s, following the tradition of his mentor, Boris Farmakovsky, has invited representatives from various museums to join in the research of Olbian polis.

After the Second World War has ended, there were two main problems that L.Slavin and his colleagues were facing:

- Re-evacuation of museum’s treasures
- Restoration of museum’s expositions

The initiation of museum science specialization on the basis of department of archaeology that was created by L. Slavin in 1944 at Taras Shevchenko Kiev State University has become the main aspect of his museum science development work.

Since the moment of creation the department has been focused on training not just archaeologists but also museum scientists. However, “museum science” as an officially recognized specialty has only started being offered by Ministry of Higher Education in 1947/48 school year.

Even though Lazarus Slavin cannot be called a museum scientist his entire career has been focused around museum collections and the people that were managing them.

Key words: Lazarus Slavin, museology, Department of Archaeology and Museology Taras Shevchenko Kyiv National University, high education in Ukrainian SSR, museum of archaeology.